

SMANJENJE EMISIJE NO_x I SO₂ PRI PROIZVODNJI KLINKERA U CEMENTARI HOLCIM BULGARIA A.D. – BELI IZVOR

Željko Keliš
Šibenik, 14. 09. 2011.

PRAVNI OKVIR

- Mjerenje emisija NO_x i SO₂ iz peći za proizvodnju klinkera
- GVE NO_x i SO₂ je propisana IPPC dozvolom 75-H1 / 2009

	Jedinica	IPPC dozvola	Dir. 2000/76/EC
NO _x	mg/m _N ³	800	800
SO ₂	mg/m _N ³	75 ^o	50*

- Napomena: 50* iz tablice – može se promijeniti ako se dokaže da podrijetlo emisija SO₂ nije rezultat spaljivanja otpada

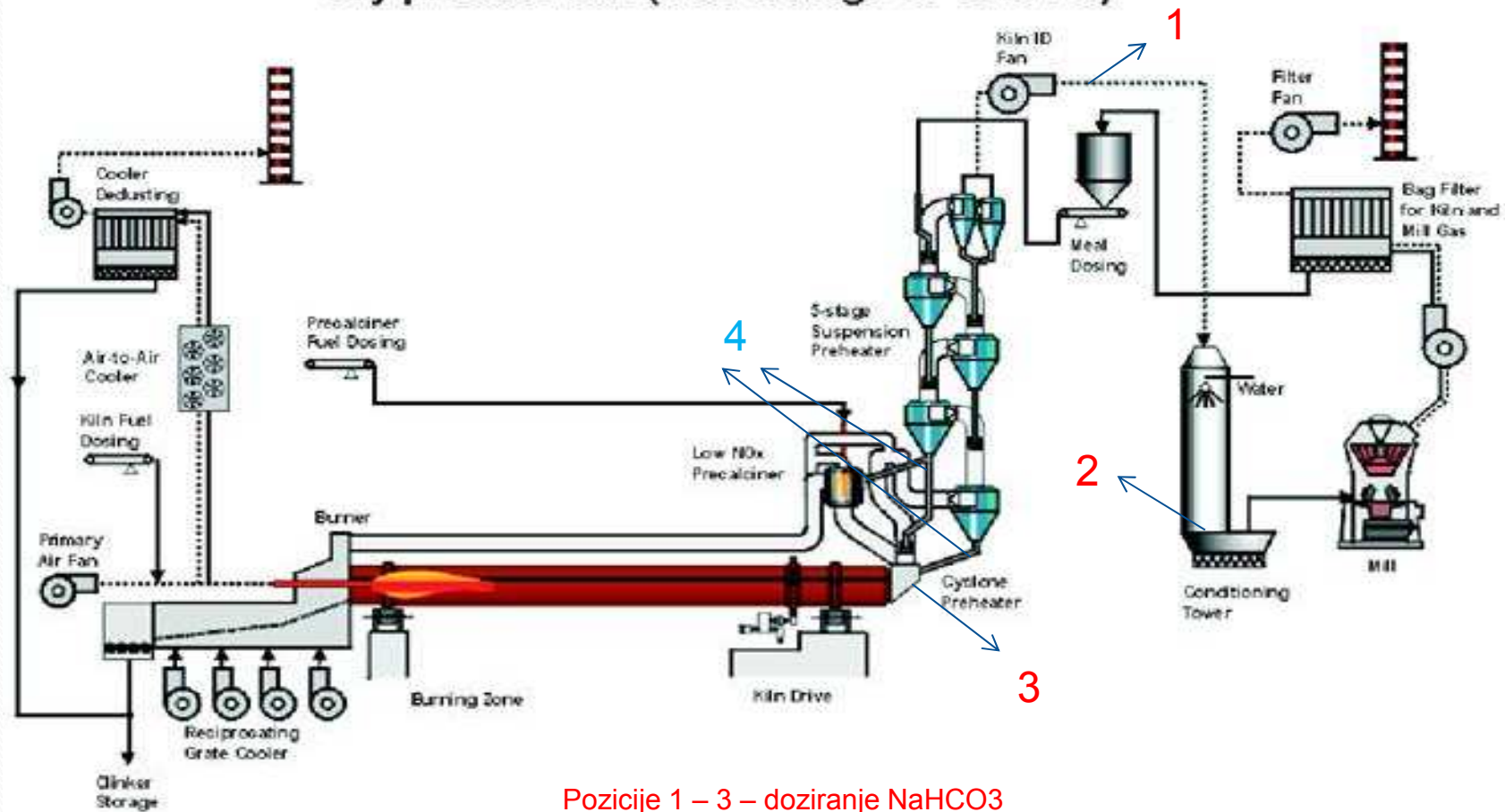
METODE MJERENJA EMISIJA NO_x i SO₂

- Primijenjene tehnike mjerenja emisija SO₂ u zrak:
  - metoda HRN ISO 7935:1997 – NDIR metoda; prijenosni plinski analizator HORIBA PG-250
  - referentna metoda HRN EN 14791:2006 – apsorpcija SO₂ te analiza sulfatnog aniona metodom ionske kromatografije
- Primijenjene tehnike mjerenja emisija NO_x u zrak:
  - referentna metoda HRN EN 14792:2007 – metoda kemiluminiscencije; prijenosni plinski analizator HORIBA PG-250
- Izmjerene emisijske koncentracije su normizirane na zadani 10 % sadržaj kisika u otpadnim plinovima (suhi otpadni plin)

PROIZVODNI PROCES

- Proces proizvodnje klinkera se odvija u dva režima rada: direktni i indirektni
- Karakteristike procesa:
  - Peć dužine 69 m i promjera 4,6 m, sa predkalcinatorom
  - Petostupanjski ciklonski predgrijač,
  - Vrećasti filter - 3072 vreće, površine 5068 m², radne temp. 180 °C, protok do 420.000 mN₃/h
  - Dimnjak visine 79 m, promjera 3 m
  - Platforma na 62 m visine - Mjerno mjesto za mjerenje emisija je u skladu sa normom EN 15259

Dry process kiln (with 5-stage SP and PC)

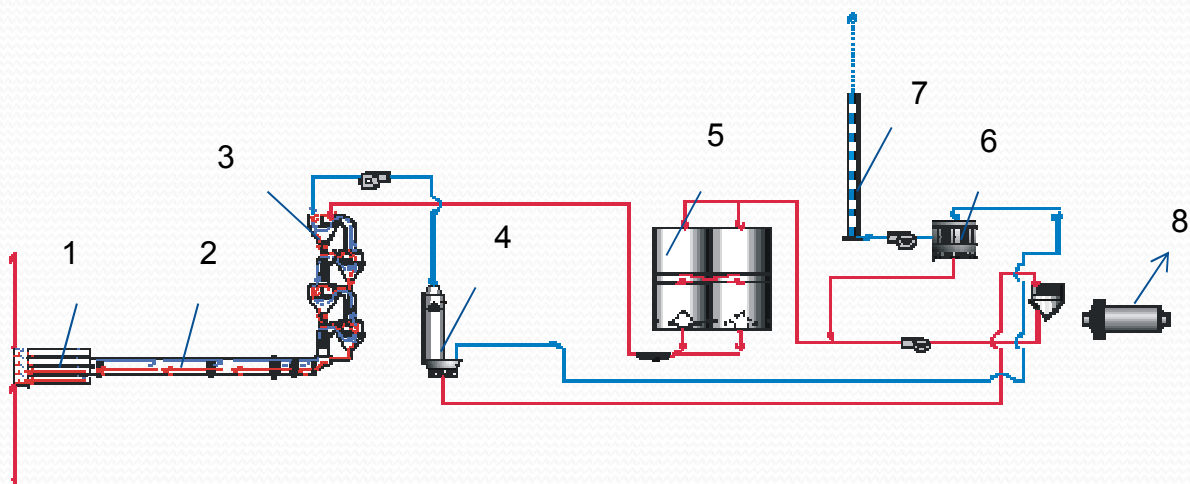

Slika 1 – prikaz procesa

Pozicije 1 – 3 – doziranje NaHCO₃

Pozicija 4 – doziranje uree

00-99465.dwt / Kna 17.2.99

Slika 2. Shematski prikaz direktnog režima rada procesa

Legenda: 1. satelitski hladnjak, 2. rotacijska peć, 3. ciklonski predgrijač, 4. rashladni toranj, 5. silosi homogenizacije sirovine, 6. vrećasti filter, 7. dimnjak, 8. mlin sirovine

Crvena boja označava tok materijala, a plava tok otpadnih plinova.

GORIVA I SIROVINE

- Tradicionalna goriva: kameni ugljen i petrol koks
- Alternativna goriva: otpadne gume, otpadna ulja, drvena piljevina, ljuške suncokreta, MKB, RDF
- 2007.g. su se koristile samo otpadne gume
- Sirovina: sirovinsko brašno, filtarska prašina

Podrijetlo NO_x i SO₂ u otpadnim plinovima

- Načini nastajanja NO_x:
  - **Termalni** – izgaranje dušika iz zraka pri visokim temperaturama iznad 1300 °C – gorionik peći
  - **NO_x iz goriva** - izgaranje dušika iz goriva –ciklonski predgrijač na 900 do 1090 °C
  - Promptni - NO_x formiran pomoću reakcija sa radikalima
- Načini nastajanja SO₂:
  - SO₂ iz goriva
  - **SO₂ iz sirovine** – organski i sulfidni sumpor

Smanjivanje emisija NO_x i SO₂

- Primarne mjere:
  - Optimizacija procesa
  - Smanjenje unosa N i S kroz gorivo i sirovine
  - Podešavanje oksidacijsko/redukcijskih uvjeta
- Sekundarne mjere:
  - NO_x – SCR ili SNCR sustavi
  - SO₂ – vlažno skrabiranje, dodavanje suhog ili vlažnog apsorbensa

Primjenje tehnike smanjivanja emisija NOx i SO2

- **Emisije NOx** – od 2010.g. se smanjuju SNCR sustavom doziranjem uree u dno ciklonskog predgrijača

SNCR sustav – doziranje uree maksimalno do 600 l/h na temperaturi od 900 – 1090 °C

- **Emisije SO2** – od 2009.g. se smanjuju dodavanjem praškastog NaHCO₃ (do 100 kg/h) – dodavanje iza ciklonskog predgrijača, dno tornja za kondicioniranje, izuzetno i ulazna glava peći

REZULTATI MJERENJA

Tablica 1 - Rezultati mjerenja za direktni rad peći

Datum	Mjerenje	Klinker (t/h)	Utrošak energije (GJ/t kl.)	Temp. plinova (° C)	Vlaga (%)	O ₂ (%)	SO ₂ (mg/m ³)	SO ₂ (kg/h)	NO _x (mg/m ³)	NO _x (kg/h)	Acidif. (gSO ₂ /kg)
06.11.2007.	1			159	19,0	8,42	412,7	85,8	550,0	114,3	1,826
	2	97,6	3,37	161	17,0	8,41	421,1	89,0	528,0	111,6	
	3			144	17,0	8,33	412,4	102,0	576,0	142,5	
22.10.2008.	1			137	13,0	6,34	666,0	240,4	692,0	250,0	3,529
	2	108,7	3,39	156	11,5	6,40	686,0	213,5	691,0	215,0	
	3			159	12,4	6,56	672,0	209,1	745,0	232,0	
07.07.2009.	1			157	14,0	8,60	243,0	61,0	568,0	142,8	1,415
	2	113,9	3,33	156	13,0	9,10	245,0	59,1	589,5	142,3	
	3			162	14,0	9,00	266,0	64,8	582,4	141,7	
04.11.2010.	1			149	10,0	9,81	315,8	80,0	259,7	65,8	1,304
	2	95,2	3,92	153	11,0	9,87	302,0	76,1	258,7	65,2	
	3			154	11,5	10,10	291,0	71,8	306,7	75,6	
Prosjeck		103,9	3,50	153,9	13,6	8,41	411,1	112,7	528,9	141,6	2,019

REZULTATI MJERENJA

Tablica 2 - Rezultati mjerenja za indirektni rad peći

Datum	Mjerenje	Klinker (t/h)	Utrošak energije (GJ/t kl.)	Temp. plinova (° C)	Vlaga (%)	O ₂ (%)	SO ₂ (mg/m ³)	SO ₂ (kg/h)	NO _x (mg/m ³)	NO _x (kg/h)	Acidif. (gSO ₂ /kg)
05.11.2007.	1			141	18,0	7,71	559,5	150,3	446,0	119,8	2,357
	2	99,3	3,38	144	17,0	8,47	536,4	141,6	523,0	138,1	
	3			143	17,0	8,62	499,4	130,2	546,0	142,3	
23.10.2008.	1			160	9,0	8,22	441,0	141,3	567,0	182,0	2,418
	2	110,4	3,23	166	9,5	8,62	494,0	146,7	729,0	216,0	
	3			166	9,1	8,47	397,0	110,5	636,0	177,0	
06.07.2009.	1			162	10,0	10,10	178,3	50,7	725,5	206,2	1,674
	2	113,9	3,39	163	9,0	10,50	179,4	49,1	738,5	202,2	
	3			164	9,0	10,40	193,5	53,5	686,6	189,7	
03.11.2010.	1			135	6,5	12,70	365,8	82,3	333,3	75,0	1,456
	2	94,9	3,86	135	6,5	12,80	432,9	96,2	282,4	62,7	
	3			137	6,5	12,80	390,8	86,8	321,5	75,6	
Prosjeck		104,6	3,46	151,3	10,6	9,95	389,0	103,3	544,6	148,9	1,976

REZULTATI MJERENJA

- Statistička usporedba rezultata mjerenja

Tablica 3 - usporedba rezultata mjerenja NO_x sa i bez pročišćavanja

	Jedinica	2007.- 2009.g.	2010.g.	t razdioba	Stupnjeva slobode	Signifik. razlika
NO _x	mg/m _N ³	617,8	293,7	13,10	22	Da

Tablica 4 - usporedba rezultata mjerenja SO₂ sa i bez pročišćavanja

	Jedinica	2007.- 2008.g.	2009.- 2010.g.	t razdioba	Stupnjeva slobode	Signifik. razlika
SO ₂	mg/m _N ³	516,5	283,6	5,90	22	Da

$$t_0 = 1.71$$

ANALIZA

- Emisija SO₂ nije veća pri direktnom režimu rada nego pri indirektnom režimu radu
- U periodu 2007.-2008.g. emisije SO₂ su statistički značajno veće od perioda 2009.-2010.g. – u 2. periodu otpadni plin se pročišćava
- U periodu 2007.-2009.g. emisije NO_x su statistički značajno veće od emisija u 2010.g. - u 2010.g. otpadni plin se pročišćava
- Utroška energije GJ/t klinkera sa iznosom od **3,48** je unutar očekivanih vrijednosti za proizvodnju portland cementa od 3,3-3,6 GJ/t klinkera

REZULTATI MJERENJA

Tablica 5 - bilanca sumpora

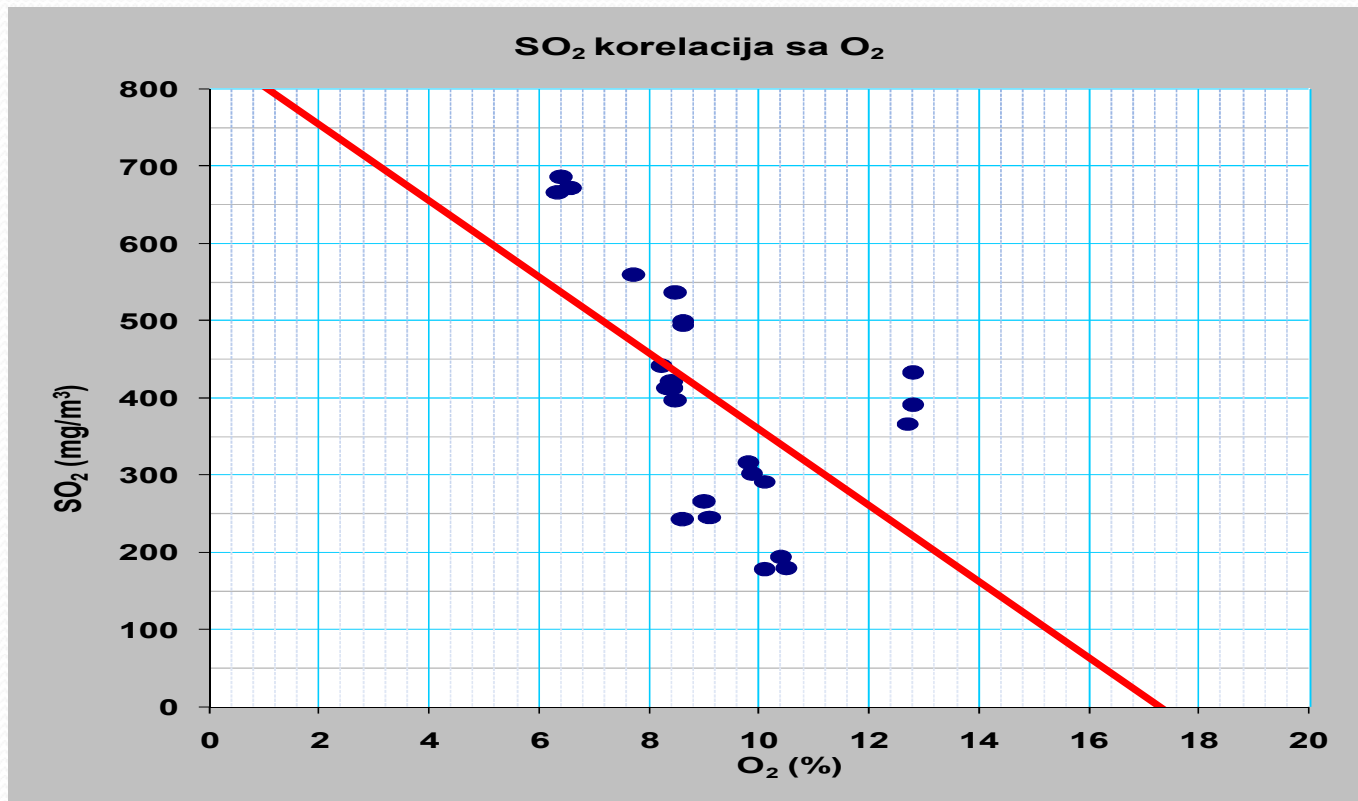
Datum	Unos S Gorivo (t/h)	Unos S Sirovina (t/h)	Unos S Ukupno (t/h)	SO ₂ teoretski (kg/h)	SO ₂ emitirani (kg/h)	SO ₂ udio (%)	SO ₂ udio sir. (%)
06.11.2007.	0,107	0,198	0,305	611	92,3	15,10	23,30
22.10.2008.	0,077	0,250	0,327	654	221,0	33,82	44,22
07.07.2009.	0,156	0,184	0,340	681	61,6	9,05	16,73
04.11.2010.	0,154	0,162	0,317	634	76,0	11,99	23,40
05.11.2007.	0,097	0,208	0,305	610	140,7	23,07	33,79
23.10.2008.	0,067	0,276	0,343	686	132,8	19,37	24,05
06.07.2009.	0,180	0,193	0,373	745	51,1	6,86	13,27
03.11.2010.	0,126	0,162	0,288	576	88,4	15,34	27,24
Prosjek	0,121	0,204	0,325	650	108,0	16,83	25,75

ANALIZA

- Sadržaj sumpora u gorivu (ugljen) ne utječe značajno na emisiju SO₂, a također niti sadržaj sumpora u alternativnom gorivu (tablica 5) – efikasnost sustava je oko 74 % u smislu smanjivanja emisija SO₂ obzirom na unos sumpora
- Razlog emisije SO₂ iz je značajan sadržaj piritnog i organskog sumpora u sirovini.
- Za termine mjerenja iz 2008.g., kada su emisijske koncentracije SO₂ najviše u oba režima rada imamo gotovo dvostruko manji unos sumpora kroz gorivo. Ovo također može potvrditi tezu da emisija SO₂ uglavnom potječe od sirovine, a ne od goriva.

REZULTATI MJERENJA

- Korelacija koncentracija SO₂ i O₂ – $r=-0,59$

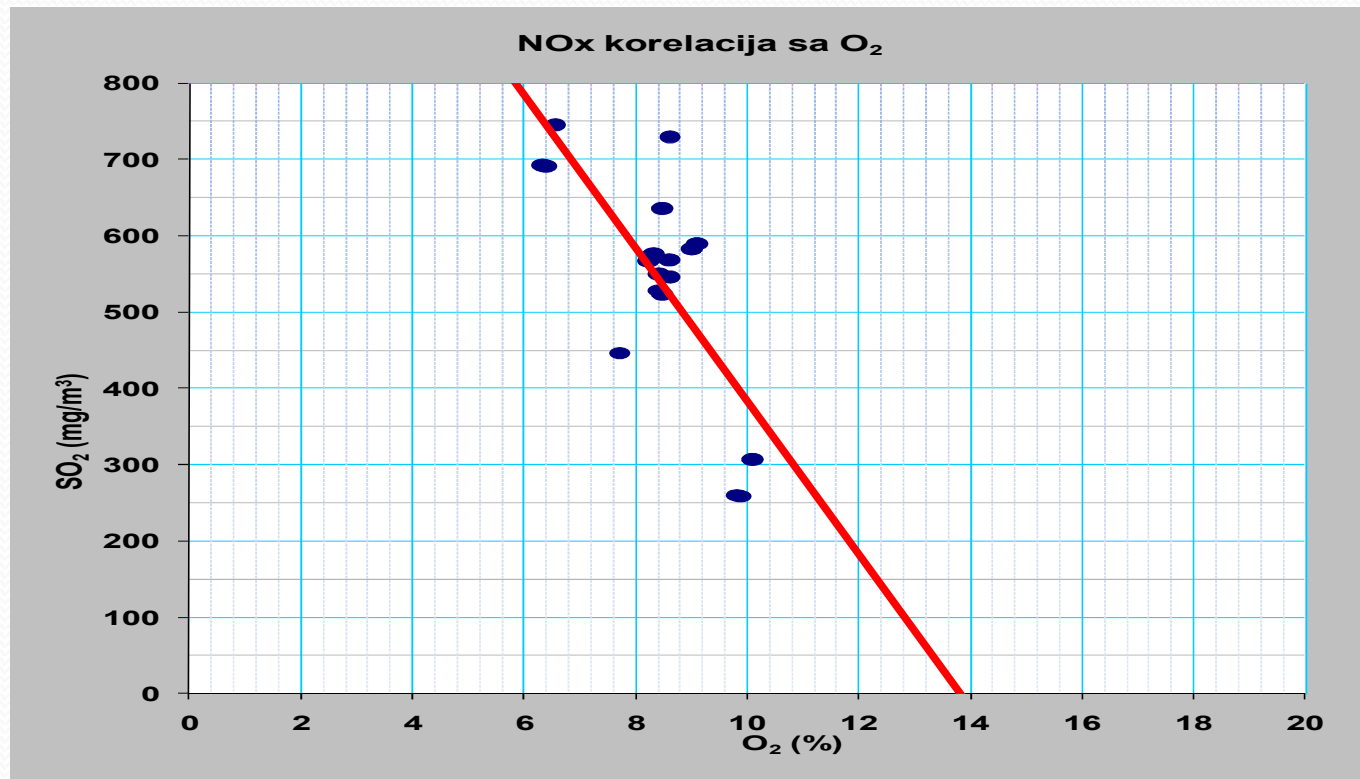
Slika 2– korelacija SO₂ i O₂

ANALIZA

- Funkcionalna veza između koncentracija SO_2 i O_2 postoji
- Pri nižim koncentracijama kisika u ložištu povećana je emisija SO_2 , jer tada dolazi do raspada CaSO_4 i može doći do povećane emisije SO_2 . CaSO_4 se vezuje u klinker.

REZULTATI MJERENJA

- Korelacija koncentracija NO_x i O₂ – $r=-0,75$

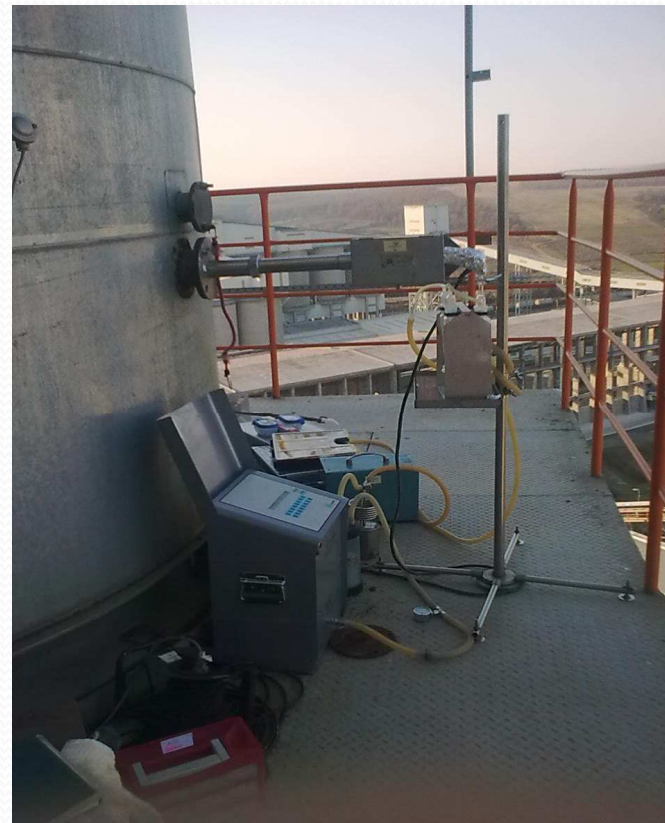

Slika 3 – korelacija NO_x i O₂

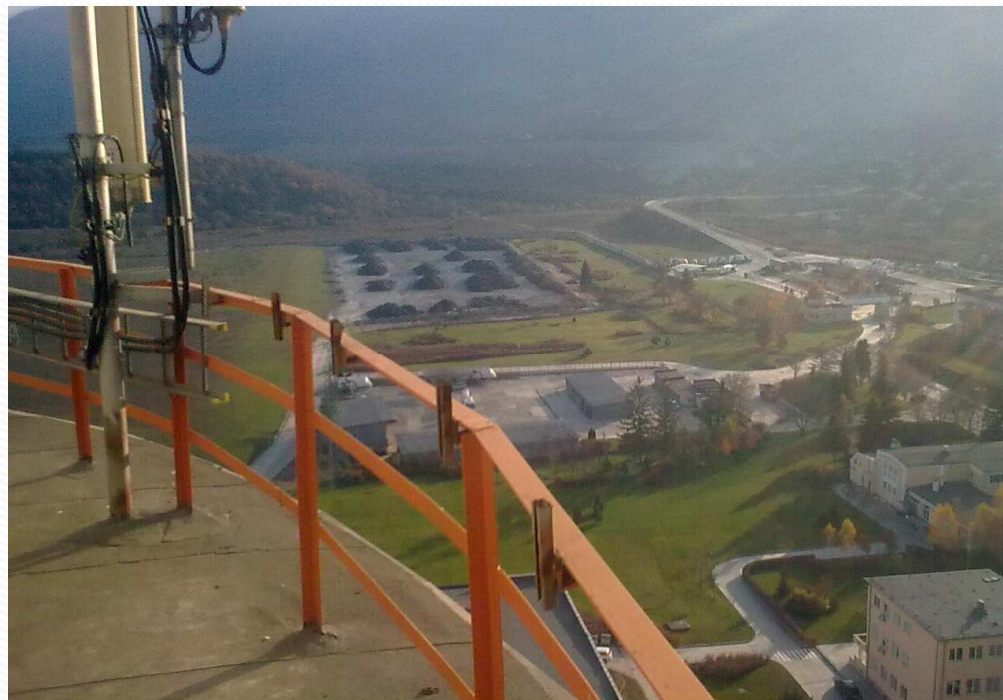
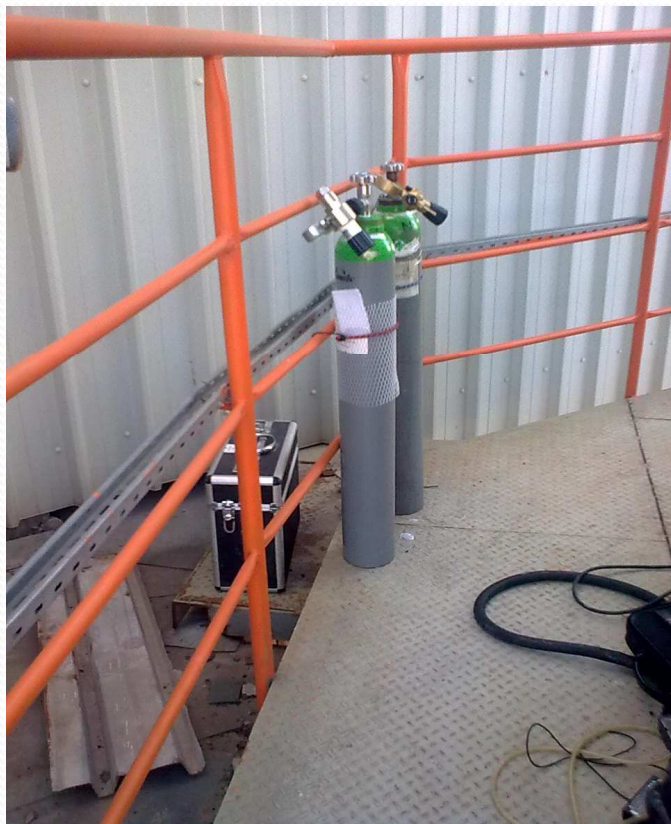
ANALIZA

- Funkcionalna veza između koncentracija NO_x i O_2 postoji, ali sa neočekivanim predznakom ($r = - 0,75$)
- Uobičajena je obrnuta korelacija. Razlog ovome je gorivni NO_x , a ne termalni NO_x .
- Korištenje alternativnih goriva je vjerojatno pridonijelo povećanoj emisiji NO_x .
- Ranija istraživanja navode da 60 % dušika i dušikovih spojeva u iz goriva biva oksidirano u NO_x .

IZGLED MJERNOG MJESTA

IZGLED MJERNOG MJESTA

ZAKLJUČAK

- Emisija SO₂ nije veća pri direktnom režimu rada nego pri indirektnom režimu radu;
- Emisije SO₂ i NO_x su niže nakon instaliranja sustava za pročišćavanje otpadnih plinova s ciljem smanjenja navedenih onečišćenja;
- Sadržaj sumpora u gorivu (ugljenu) ne utječe značajno na emisiju SO₂;
- U slučaju većeg sadržaja organskog ili piritnog sumpora u sirovinskoj smjesi moguća je veća emisija SO₂;
- Pravilnim izborom sirovine, sa manjim sadržajem „organskog“ i piritnog sumpora i manjim sadržajem dušika, te pročišćavanjem otpadnih plinova mogu se zadovoljiti propisane GVE iz IPPC dozvole;

- **HVALA NA PAŽNJI!**